

УТВЪРДИЛ:

X

Д-Р АСЕН МЕДЖИДИЕВ
МИНИСТЪР НА ЗДРАВЕОПАЗВАНЕТО

УЧЕБНА ПРОГРАМА

ЗА СПЕЦИАЛНОСТ

ГЕРИАТРИЧНИ ЗДРАВНИ ГРИЖИ

(ЗА МЕДИЦИНСКИ СЕСТРИ И ФЕЛДШЕРИ)

2023г.

1. Въведение

1.1. Наименование на специалността: **Гериатрични здравни грижи** (за медицински сестри и фелдшери)

1.2. Продължителност на обучението: **1 (една) година**

1.3. Изисквано базово образование за допускане до обучение по специалността: завършено образование по специалност „Медицинска сестра“ или по специалност „Фелдшер“ и придобита професионална квалификация медицинска сестра, съответно фелдшер

1.4. Дефиниция на специалността: Специалността Гериатричните здравни грижи /ГЗГ/ е специалност от областта на здравните грижи, насочена към профилактични, терапевтични, рехабилитационни и палиативни аспекти на здравните грижи за хората в напреднала и старческа възраст, интегрирайки социални и семейни аспекти. Специалността Гериатрични здравни грижи предлага по-добри възможности и начини за контрол на болестите при възрастни и стари хора /ВСХ/ чрез прилагане на утвърдени и прогресивни модели за здравни грижи в дейността на мултидисциплинарен екип от медицински и други специалисти, при участие на възрастния човек и неговото семейство. Специалистът по гериатрични здравни грижи е професионалист, който може да осигури специфични здравни грижи, съобразени с етапа на психологичното стареене на хората в напреднала и старческа възраст и може да осъществява експертна дейност в областта на здравните грижи при ВСХ на всички нива на здравната и социална системи. Специалистът по гериатрични здравни грижи планира и изпълнява или ръководи и контролира изпълнението на необходимите здравни грижи за запазването на автономията и самооценката на възрастните и стари хора при най-разпространените и инвалидизиращи заболявания, и тези, които най-често обуславят зависимост(и). Специалността „Гериатрични здравни грижи“ за медицински сестри и фелдшери осигурява възможност за реализация във всички лечебни заведения за доболнична и болнична помощ, както и в хосписи, домове за медико-социални грижи, домове за стари хора (доставчици на резидентна грижа за възрастни хора в надтрудоспособна възраст), рехабилитационни центрове и други, в които се осъществяват здравни грижи и експертна дейност при ВСХ.

2. Цел на обучението

Обучението по специалността „Гериатрични здравни грижи“ е насочено към спецификата и комплексността на гериатричната помощ, към формирането на умения за оказване на гериатрични здравни грижи в мултидисциплинарен екип, към оказването на цялостна и непрекъсната грижа, съответна на здравните и социални потребности при хора в напреднала и старческа възраст, специфична за всеки отделен случай и ситуация.

Основната цел на обучението е да се придобие компетентност, необходима за осъществяването на професионални гериатрични здравни грижи, съобразно съвременните стандарти за качество на медицинските грижи за лица в напреднала и старческа възраст.

Цел на обучението е да се развият умения за самостоятелна оценка на здравословното състояние, на социални и други специфични проблеми при хора в напреднала и старческа възраст, за планиране и управление на здравни грижи, съответстващи на индивидуалните специфични потребности от здравни грижи в напреднала и старческа възраст в конкретна жизнена и социална среда и решаване на проблеми в условията на променящи се нужди от здравни грижи и социални услуги.

3. Знания, умения и компетентности, които специалистът следва да придобие:

Медицинските сестри и фелдшерите – специализанти по Гериатрични здравни грижи следва да придобият следните знания, умения и компетентности по време на обучението си за придобиване на специалност:

1. Базисни познания по геронтология и гериатрия, необходими за извършване на гериатрична оценка
2. Извършване на гериатрична оценка с използване на подходящи инструменти (MMSE, GDS, ADL, IADL и др.), приложими при възрастни и стари хора
3. Умения за идентифициране на гериатричен пациент. Познания за процесите на физиологично и патологично стареене, за особеностите в протичането на заболяванията, уврежданията и зависимостите при ВСХ и изградени умения за оказване на качествени гериатрични здравни грижи, съответни на потребностите на ВСХ.
4. Умения за самостоятелно извършване при ВСХ на диагностична и терапевтична дейност в обем, съответстващ на професионалната квалификация. Умения за планиране и предоставяне на ВСХ на качествени здравни грижи, базирани на доказателства.
5. Умения за идентифициране на промени в цикъла „здраве-болест“, оценка и адекватно реагиране на медико-социални проблеми при ВСХ (симптом, тежест, тревожност на симптома, реакция, условия и промени в жизнената среда). Умения за идентифициране на гериатричните симптоми „гиганти“ (неподвижност, нестабилност, падания, инконтиненция, делир, деменция, дехидратация, паметови разстройства).
6. Умения за преценка и планиране на необходимите за всеки отделен случай и за конкретните условия гериатрични здравни грижи и тяхното изпълнение, включващи обучение, контрол и подкрепа на здравен и друг ангажиран персонал, полагащ грижи за възрастни и стари хора
7. Умения за работа в интердисциплинарен екип от равнопоставени специалисти

8. Умения за идентифициране и оценка на специфичните отговорности и функции на специалиста по гериатрични здравни грижи (СГЗГ) в рамките на интердисциплинарен екип, на различните нива на здравни грижи

9. Познания за здравното и социално законодателство отнасящо се до ВСХ, етичните правила и принципи и изградени умения за прилагането им, включително за насърчаване активното участие във вземането на решения от ВСХ и техните семейства

10. Умения за гарантиране на достойнството, неприкосновеността на личността и личния живот и на конфиденциалността при възрастни и стари хора

11. Умения за генериране и разпространение на научни знания в областта на гериатричните здравни грижи

12. Умение за оказване на гериатрични здравни грижи с индивидуален подход, съответстващ на произтичащи от здравословен проблем и настъпили усложнения потребности при възрастните и стари хора и техните семейства за постигане удовлетвореност на пациентите и техните семейства

13. Умение за безопасно прилагане или контрол на прилаганата медикаментозна терапия и други допълнителни методи на лечение при хора в напреднала и старческа възраст според професионалната квалификация

14. Умения за идентифициране на нарушения в храненето и на рисковите фактори за нарушено хранене при ВСХ

15. Умения за оценка на спешни състояния при ВСХ и правилни действия при възникнали спешни състояния според професионалната квалификация

16. Умения за оценка и справяне в ситуации на агресивно и/или неадекватно/проблемно поведение, както от ВСХ, така и придружаващи ги, от техните семейства или от полагащи грижи за ВСХ

17. Умения за идентифициране на зависимости и злоупотреба с алкохол, медикаменти или наркотични вещества и за предприемане на съответни адекватни действия.

18. Умения да се планират и осъществяват здравни грижи при ВСХ с множествена патология, сложни здравни и психо-социални проблеми

19. Умения за планиране, предоставяне и контрол на гериатричните здравни грижи в края на живота и психологична подкрепа за семейството

4. Обучение

Следдипломното обучение по специалност Гериатрични здравни грижи обхваща теоретична и практическа подготовка на медицински сестри и фелдшери. Обучението е с продължителност от една година, разпределено в 6 модула. Всеки модул включва теоретично и практическо обучение и завършва с колоквиум. По време на обучението медицинската сестра/фелдшерът трябва да придобие теоретични знания и умения, които ще му позволят да

се справя успешно с проблемите и предизвикателствата, които произтичат от специфичните потребности на хората в напреднала и старческа възраст и се появяват в динамика при предоставянето на гериатрични здравни грижи.

4.1. Учебен план (наименование на модулите и тяхната продължителност)

Учебният план на специалността се реализира в продължение на една година, структуриран в следните шест модула:

Модули/Раздели	Продължителност на обучението
<u>Модул 1:</u> Гериатрия, геронтология и гериатрични здравни грижи	4 месеца, от които: Теоретично обучение – 5 дни (40 академични часа)
<u>Модул 2:</u> Особености в протичането на заболяванията и на здравните грижи при възрастни и стари хора	4 месеца, от които: Теоретично обучение – 10 дни (80 академични часа) Практическо обучение – 1 месец
<u>Модул 3:</u> Промоция на здравето, профилактика и рехабилитация при хора в напреднала и старческа възраст	1 месец, от който: Теоретично обучение – 3 дни (24 академични часа)
<u>Модул 4:</u> Психологически и социални аспекти на гериатричните здравни грижи	1 месец, от който: Теоретично обучение – 3 дни (24 академични часа)
<u>Модул 5:</u> Медикоправни и етични аспекти на гериатричните здравни грижи	1 месец, от който: Теоретично обучение – 3 дни (24 академични часа)
<u>Модул 6:</u> Информация, управление и изследване. Вземане на решение. Лидерство и управление на ресурси.	1 месец, от който: Теоретично обучение – 3 дни (24 академични часа)
Общо:	12 месеца

4.2. Учебна програма

4.2.1. Теоретична част

Теоретичната подготовка на специализантите се провежда под формата на лекции, семинари, консултации, представяне и обсъждане на случаи.

Модул 1. Гериатрия, геронтология и гериатрични здравни грижи – 40 академични часа (5 дни)

1. Геронтология. Стареене и старост. Биология на стареенето. Хронологични и биологични критерии. Теории за стареенето.
2. Демографски процеси на стареене. Дълголетие, макробиоти, столетници.

3. Физиология на стареенето. Физиологични промени при стареенето.
4. Физиологично и патологично стареене. Генетика и стареене. Синдромы на преждевременно стареене. Здравословно/активно стареене.
5. Гериатрия. Предмет и задачи.
6. Гериатрични здравни грижи – история на гериатричните здравни грижи
7. Гериатрична фармакология. Особенности на фармакокинетика и фармакодинамика на медикаментите при възрастни и стари хора. Основни правила и принципи на медикаментозното лечение при възрастни и стари хора (ВСХ). Проблеми при провеждане на медикаментозна терапия при възрастни и стари хора.
8. Хранене при възрастни и стари хора. Връзка между оралните заболявания и храносмилателните разстройства.
9. Гериатрия и здравни грижи. Методология и организация на здравните грижи в гериатричната помощ – модели и теории.
10. Гериатрични здравни грижи. Практика, базирана на доказателствата в гериатричните здравни грижи.
11. Гериатрични здравни грижи – правила, принципи, задачи, модели. Аналитично и критично мислене и връзката им с практиката на специалиста по гериатрични здравни грижи.
12. Гериатрични здравни грижи – диагностичен процес, диагнози в гериатричните здравни грижи/гериатричната медицинска помощ, оценка, планиране, изпълнение. Управление на процеси и управление по компетенции.
13. Планиране и управление на гериатричните здравни грижи. Индивидуален подход в гериатричните здравни грижи.

Модул 2. Особенности в протичането на заболяванията и на здравните грижи при възрастни и стари хора – 80 академични часа (10 дни)

1. Характеристика и особенности на заболяванията при възрастните и стари хора. Основни клинични принципи в гериатрията.
2. Основни проблеми в процеса на изследване на възрастните и стари хора. Особенности на клиничната оценка.
3. Основни симптоми, синдроми и по-чести здравни проблеми при възрастните и стари хора. Основни гериатрични синдроми.
4. Особенности в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на дихателната система, на сърдечно-съдовата система, на гастроинтестиналния тракт, на отделителната система, на ендокринната система, на съединителната тъкан, при хематологични, ревматологични, алергични и имунологични заболявания.

5. Особенности в протичането на заболяванията на опорно-двигателния апарат и на травматичните увреди при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при заболявания на опорно-двигателния апарат и при травматични увреди.

6. Особенности в протичането на хирургичните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при хирургични заболявания.

7. Особенности в протичането на очните и оториноларингологичните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при очни и оториноларингологични заболявания.

8. Особенности в протичането на гинекологичните заболявания и заболяванията на мъжката полова система при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при гинекологични заболявания и заболявания на мъжката полова система.

9. Особенности в протичането на неврологичните заболявания при ВСХ. Гериатрични здравни грижи при неврологични заболявания.

10. Влошаване на когнитивните функции при ВСХ, деменция, психологически и поведенчески разстройства и гериатрични здравни грижи.

11. Особенности в протичането на психиатричните заболявания при ВСХ. Гериатрични здравни грижи при психиатрични заболявания.

12. Особенности в протичането на кожните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при кожни заболявания.

13. Особенности в протичането на инфекциозните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при инфекциозни заболявания.

14. Гериатрични здравни грижи при спешни състояния. Адаптиране фундаменталните принципи на гериатрията в спешната помощ и гериатричните здравни грижи при спешни състояния.

Модул 3. Промоция на здравето, профилактика и рехабилитация при хора в напреднала и старческа възраст – 24 академични часа (3 дни)

1. Промоция на здравето при ВСХ и профилактика на заболяванията. Първична и вторична профилактика при ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

2. Профилактика при възрастните и стари хора и физическа активност при ВСХ. Профилактика на преждевременното стареене. Рехабилитация при ВСХ.

3. Гериатрична оценка в домашни условия – при първа визита, при проследяване и контрол, при внезапна промяна в състоянието и триаж, оценка по телефона. Роля на мултидисциплинарния екип.

4. Гериатрична оценка в домове за стари хора

5. Гериатрична оценка по време на хоспитализация

6. Гериатрична оценка при спешни състояния в жизнената среда, в условия на доболнична помощ и в спешно отделение

7. Предписване на медикаменти за ВСХ – принципи, правила, проблеми. Полипрагмазия. Проследяване на ефекта от медикаментозната терапия – роля на познанията за заболяванията, провежданото лечение, очакваните резултати от лечението и прилаганите интервенции.

8. Гериатрични здравни грижи и контрол на медикаментозната терапия. Потенциално неподходящи медикаменти за ВСХ – критерии (Beers Criteria, STOPP и START Criteria).

9. Медикаментозно лечение при ВСХ – проблеми в контрола на заболяванията свързани със социални проблеми, бариери в комуникацията, ментални проблеми, нарушения в когнитивните функции, деменция, депресия при ВСХ.

10. Орално здраве при ВСХ. Орална хигиена при ВСХ. Грижи за устната кухина при ВСХ.

Модул 4. Психологически и социални аспекти на гериатричните здравни грижи – 24 академични часа (3 дни)

1. Изготвяне и изпълнение на здравни програми и протоколи за предоставяне на здравни знания и практически съвети на ВСХ или полагащите грижи за ВСХ, насочени към съхраняване на автономията, възможността за самообслужване и за създаване на безопасна жизнена среда за зависими ВСХ и гериатрични пациенти.

2. Комплексна грижа за възрастни и стари хора. Приемственост на грижите в обществото и институциите. Инвалидизация и остатъчна работоспособност. Обществени ресурси и социални политики насочени към ВСХ.

3. Комплексна гериатрична оценка. Роля на комплексна гериатрична оценка за гериатричните здравни грижи (Области на оценка от комплексната гериатрична оценка и гериатрични здравни грижи).

4. Оценка на зависимости при ВСХ и липса на грижи. Идентифициране на упражнявано насилие (физическо, сексуално, психологично, финансово) при ВСХ.

5. Оценка на когнитивното състояние (инструменти за оценка, оценка на менталното състояние, на деменция). Оценка и идентифициране на основните когнитивни нарушения при възрастни и стари хора.

6. Оценка на болката при ВСХ. Оценка на болката при ВСХ с когнитивни нарушения.

7. Оценка за наличие на депресия. Скали за оценка на депресивно състояние. Оценка за наличие на деменция. Скали за оценка на деменция.

8. Оценка за наличие на злоупотреба с алкохол, медикаменти, наркотици и др. Бариери за оценката на злоупотреби при ВСХ. Препоръки за поведение.

9. Оценка на ежедневната активност – инструменти за оценка. Компоненти на

функционалното състояние и оценка на функционирането в ежедневиия живот. Дългосрочни и интегрирани здравно-социални грижи при възрастни и стари хора.

10. Социална оценка – оценка на обстоятелствата от социален, здравен, семеен и битов характер в жизнената среда на ВСХ. Оценка на социалната подкрепа, икономическото състояние, провежданото лечение, на психологичното състояние на ВСХ. Подпомагане на ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

11. Социална оценка. Оценка на социалната подкрепа, burnout на оказващите грижи, на признаци на малтретиране на ВСХ, на здравето и друго застраховане. Подпомагане на полагащите грижи за ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

12. Грижи за ВСХ в критично състояние. Грижи в края на живота. Медикоправни, етични и морални аспекти.

13. Гериатрични здравни грижи в условия на природни бедствия, извънредни ситуации, пандемия, тероризъм, остро настъпили социално-икономически кризи.

14. Танатология. Медицински, психологически и социални проблеми при терминално болните. Роля на психо-социалните фактори върху здравето в края на живота. Психогенни реакции при терминално болни. Гериатрични здравни грижи в края на живота и в крайни стадии на заболявания.

15. Гериатрични здравни грижи при ВСХ с неопластични заболявания. Психо-социални интервенции. Функционална оценка при ВСХ с онкологични заболявания.

Модул 5. Медикоправни и етични аспекти на гериатричните здравни грижи – 24 академични часа (3 дни)

1. Медико-правни аспекти на гериатричните здравни грижи. Правна рамка на гериатричната помощ и на гериатричните здравни грижи. Законодателство, свързано с биоетиката при ВСХ, конфиденциалност, поверителност, автономия, безопасност, последна воля и завещание. Информирано съгласие. Грешки при осъществяване на гериатрични здравни грижи – правни аспекти.

2. Етични проблеми при оказване на гериатрични здравни грижи и на взаимоотношенията медицинска сестра/фелдшер и гериатричен пациент

3. Информатика и гериатрични здравни грижи. Създаване и поддържане на електронна документация на гериатричните здравни грижи. Компютърни програми и приложения, използвани за оценка, анализ и контрол на здравните показатели при хора в напреднала и старческа възраст.

4. Популационно базирана оценка на нуждите от гериатрични здравни грижи за ВСХ и за нужната подкрепа на техните семейства

5. Качество на живота при ВСХ – проблеми, оценка на качеството на живота

6. Понижена самооценка при ВСХ и самопренебрегване. Суицидиум. Гериатрични здравни грижи при ВСХ склонни към суицидиум.

7. Гериатричните здравни грижи, стрес и burnout. Burnout при полагащите грижи за ВСХ.

8. Малтретиране и изоставяне на гериатричните пациенти. Идентифициране на малтретирането и изоставянето при ВСХ. Проблеми при институционализиране и при институционализирани ВСХ. Превенция на социалната изолираност.

9. Психосоциални проблеми при ВСХ от малцинствени групи

10. Ефективна комуникация с възрастните и стари хора, семейството и полагащите грижи в жизнената им среда – правила и принципи. Методика на обучение, насочена към възрастните и стари хора за подобряване на комуникативните умения, за получаване на информация и за предоставяне на съвети. Основни проблеми в комуникацията с възрастните и стари хора.

11. Гериатрични здравни грижи и безопасност в клиничната практика – безопасност на пациента

12. Ейджизъм

Модул 6. Информация, управление и изследване. Вземане на решение. Лидерство и управление на ресурси. – 24 академични часа (3 дни)

1. Роля на мултидисциплинарния екип в контрола на заболяванията при ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

2. Роля на мултидисциплинарния екип при оказване на гериатрична помощ в болнични условия. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

3. Гериатрични здравни грижи при хоспитализирани пациенти – особености, рискове свързани с хоспитализацията, проблеми при осъществяване на гериатричните грижи. Грижи, насочени към предотвратяване функционалното влошаване при хоспитализираните възрастни и стари хора.

4. Гериатрични здравни грижи в амбулаторни условия

5. Гериатрични здравни грижи в жизнената среда

6. Гериатрични здравни грижи в условия на хоспис (при тежко болни, без ефект от лечението и с неблагоприятна прогноза) – особености. Цели на Гериатрични здравни грижи в условия на провеждане на палиативни грижи. Дейността на специалиста по Гериатрични здравни грижи в мултидисциплинарния екип при осъществяване на палиативни грижи.

7. Инструменти за оценка на болката и симптомите при палиативни грижи. Контрол на болката-принципи, практически подход.

8. Палиативни грижи и неболкова симптоматика (диспнея, гадене, повръщане, делир (диагностика/идентификация), депресия, тревожност (идентифициране и контрол) при ВСХ.

9. Комуникация с тежко болни ВСХ, техните семейства и с полагащите грижи за болните

при осъществяване на палиативни грижи като част от ГЗГ. Обучение на пациента, семейството и полагащите грижи.

4.2.2. Практическа част

По време на обучението си специализантът по Гериатрични здравни грижи следва да извърши и да документира изпълнението на следния брой оценки:

Комплексна гериатрична оценка

Комплексна гериатрична оценка на хоспитализирани болни – 25

Комплексна гериатрична оценка на амбулаторни пациенти – 10

Комплексна гериатрична оценка в дом за стари хора – 10

Комплексна гериатрична оценка в хоспис – 5

Комплексна гериатрична оценка в рехабилитационен център – 5

Комплексна гериатрична оценка в център за еднокдневни грижи – 5

Комплексна гериатрична оценка в реалната жизнена среда на ВСХ – 10

Психогериатрична оценка

Оценка за депресия – 20

Оценка за деменция – 20

Идентифициране на гериатричен пациент – 20

Участие в обсъждания на специалисти по гериатрични здравни грижи – 20

Участие в мултидисциплинарни екипи – 15

Участие в процеса на дехоспитализация и планиране на гериатрични здравни грижи – 20

Участие в консултации от специалисти по гериатрични здравни грижи – 15

Домашни посещения с провеждане на гериатрична оценка и изработване на план за гериатрични здравни грижи – 10

Участие в програми за физикална рехабилитация – 5

Участие в програми за психична рехабилитация – 5

Участие в програми за съхранение и подобряване на функционирането на ВСХ в ежедневиия живот и за подобряване на когнитивните функции – 5

Участие в програми за контрол на заболяванията в амбулаторни условия с контрол на терапията (допълнителна терапия, промяна в терапията според професионалната квалификация и дадени инструкции за контрол на терапията от медицински специалист) – 5

Планиране на дейности за насърчаване подобряване на здравето и за превенция на влошаването на здравето – 5

Участие в проследяване и контрол на оказвани гериатрични здравни грижи – 10

Участие в оценка на нуждата от гериатрични здравни грижи и проследяване на възрастни хора в условия на извънболнична помощ – 10

Наблюдение/проследяване на възрастните хора в социални институции – 10

Планиране и участие в програми за здравно образование – 2

Изготвяне на изследователски проект – 1

Изготвяне на протокол за социални услуги и подпомагане с участие на болногледачи и членове на семейството – 1

Изготвяне на план за дейност на център за гериатрични здравни грижи – 1

4.3. Задължителни колоквиуми

Всеки модул приключва с полагането на колоквиум. Предвидените в програмата колоквиуми се полагат не по късно от месец след приключване на съответния модул.

(Проверката на придобитите знания и практически умения се извършва чрез следните **три колоквиума**, съответно по всеки модул от специалната част)

Колоквиум 1: Гериатрия, геронтология и гериатрични здравни грижи

Колоквиум 2: Особенности в протичането на заболяванията и на здравните грижи при възрастни и стари хора

Колоквиум 3: Промоция на здравето, профилактика и рехабилитация при хора в напреднала и старческа възраст.

Колоквиум 4: Психологически и социални аспекти на гериатричните здравни грижи

Колоквиум 5: Медикоправни и етични аспекти на гериатричните здравни грижи

Колоквиум 6: Информация, управление и изследване. Вземане на решение. Лидерство и управление на ресурси.

5. Конспект за държавен изпит за специалност Гериатрични здравни грижи (за медицински сестри и фелдшери)

1. Геронтология. Стареене и старост. Биология на стареенето. Хронологични и биологични критерии. Теории за стареенето.

2. Демографски процеси на стареене. Дълголетие, макробиоти, столетници.

3. Физиология на стареенето. Физиологични промени при стареенето.

4. Физиологично и патологично стареене. Генетика и стареене. Синдроми на преждевременно стареене. Здравословно/активно стареене.

5. Гериатрия. Предмет и задачи.

6. Гериатрични здравни грижи – история на гериатричните здравни грижи

7. Здравеопазване за възрастните и стари хора. Организация на медицинската помощ за възрастни и стари хора, модели.

8. Психологични промени при стареенето. Психологични проблеми, свързани със стареенето. Особенности на психиката при възрастните и стари хора.

9. Социални аспекти на стареенето и старостта. Социална оценка при ВСХ. Състояние

на благополучие и качество на живот.

10. Социални проблеми при възрастни и стари хора. Социално законодателство и социална защита на възрастните и стари хора.

11. Гериатрична фармакология. Особенности на фармакокинетика и фармакодинамиката на медикаментите при възрастни и стари хора. Основни правила и принципи на медикаментозното лечение при възрастни и стари хора (ВСХ). Проблеми при провеждане на медикаментозна терапия при възрастни и стари хора.

12. Хранене при възрастните и стари хора. Геродиетика. Рискови фактори за нарушен хранителен прием при ВСХ.

13. Хранене при възрастните и стари хора. Проблеми на храненето при ВСХ. Обеззъбяване. Затлъстяване, нерационално и небалансирано хранене, малнутриция, кахексия, дисфагия, дехидратация.

14. Хранене и стареене. Оценка на храненето при ВСХ. Признаци за нарушен хранителен прием и недохранване при ВСХ.

15. Характеристика и особености на заболяванията при възрастните и стари хора. Основни клинични принципи в гериатрията.

16. Основни проблеми в процеса на изследване на възрастните и стари хора. Особенности на клиничната оценка.

17. Основни симптоми, синдроми и по-чести здравни проблеми при възрастните и стари хора. Основни гериатрични синдроми – делириум, деменция, депресия.

18. Основни симптоми, синдроми и по-чести здравни проблеми при възрастните и стари хора. Основни гериатрични синдроми – затруднения в пазенето на равновесие, нестабилност и падания, синкопи, постурална хипотония, дехидратация, електролитни нарушения.

19. Основни симптоми, синдроми и по-чести здравни проблеми при възрастните и стари хора – намалено зрение, увреден слух, декубитуси, нарушения в съня, неподвижност и ограничена подвижност, инконтиненция, констипация, сексуални проблеми

20. Особенности в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на дихателната система.

21. Особенности в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на сърдечно-съдовата система.

22. Особенности в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на гастроинтестиналния тракт.

23. Особенности в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при

хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при хематологични заболявания.

24. Особености в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на отделителната система.

25. Особености в протичане на заболяванията от областта на вътрешните болести при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при заболявания на ендокринната система.

26. Особености в протичане на заболяванията на вътрешните органи при хора в напреднала и старческа възраст. Гериатрични здравни грижи при ревматологични, алергични и имунологични заболявания и при заболявания на съединителната тъкан.

27. Особености в протичането на заболяванията на опорно-двигателния апарат и на травматичните увреди при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при заболявания на опорно-двигателния апарат и при травматични увреди.

28. Особености в протичането на хирургичните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при хирургични заболявания.

29. Особености в протичането на очните и оториноларингологичните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при очни и оториноларингологични заболявания.

30. Особености в протичането на гинекологичните заболявания и заболяванията на мъжката полова система при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при гинекологични заболявания и заболявания на мъжката полова система.

31. Особености в протичането на неврологичните заболявания при ВСХ. Гериатрични здравни грижи при неврологични заболявания.

32. Влошаване на когнитивните функции при ВСХ, деменция, психологически и поведенчески разстройства и гериатрични здравни грижи

33. Особености в протичането на психиатричните заболявания при ВСХ. Гериатрични здравни грижи при психиатрични заболявания.

34. Особености в протичането на кожните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при кожни заболявания.

35. Особености в протичането на инфекциозните заболявания при възрастни и стари хора. Гериатрични здравни грижи при инфекциозни заболявания.

36. Гериатрия и здравни грижи. Методология и организация на здравните грижите в гериатричната помощ – модели и теории.

37. Гериатрични здравни грижи. Практика, базирана на доказателствата в гериатричните здравни грижи.

38. Гериатрични здравни грижи – правила, принципи, задачи, модели. Аналитично и критично мислене и връзката им с практиката на специалиста по гериатрични здравни грижи.
39. Гериатрични здравни грижи – диагностичен процес, диагнози в гериатричните здравни грижи, оценка, планиране, изпълнение. Управление на процеси и управление по компетенции.
40. Планиране и управление на гериатричните здравни грижи. Индивидуален подход в гериатричните здравни грижи.
41. Изготвяне и изпълнение на здравни програми и протоколи за предоставяне на здравни знания и практически съвети на ВСХ или полагащите грижи за ВСХ, насочени към съхраняване на автономията, възможността за самообслужване и за създаване на безопасна жизнена среда за зависими ВСХ и гериатрични пациенти.
42. Комплексна грижа за възрастни и стари хора. Приемственост на грижите в обществото и институциите. Инвалидизация и остатъчна работоспособност. Обществени ресурси и социални политики насочени към ВСХ.
43. Саркопения. Немошност и зависимост при ВСХ.
44. Идентифициране на гериатричния пациент и подход към гериатричния пациент. Здравни грижи при гериатрични пациенти.
45. Комплексна гериатрична оценка. Роля на комплексна гериатрична оценка за гериатричните здравни грижи (Области на оценка от комплексната гериатрична оценка и гериатрични здравни грижи).
46. Оценка на зависимости при ВСХ и липса на грижи. Идентифициране на упражнявано насилие (физическо, сексуално, психологично, финансово) при ВСХ.
47. Принципи на гериатричната спешна медицина. Модели на спешна помощ за ВСХ (Организация на спешната помощ за ВСХ).
48. Оценка на когнитивното състояние (инструменти за оценка, оценка на менталното състояние, на деменция). Оценка и идентифициране на основните когнитивни нарушения при възрастни и стари хора.
49. Оценка на болката при ВСХ. Оценка на болката при ВСХ с когнитивни нарушения.
50. Оценка за наличие на депресия. Скали за оценка на депресивно състояние. Оценка за наличие на деменция. Скали за оценка на деменция.
51. Оценка за наличие на злоупотреба с алкохол, медикаменти, наркотици и др. Барieri за оценката на злоупотреби при ВСХ. Препоръки за поведение.
52. Оценка на ежедневната активност – инструменти за оценка. Компоненти на функционалното състояние и оценка на функционирането в ежедневния живот. Дългосрочни и интегрирани здравно-социални грижи при възрастни и стари хора.
53. Социална оценка – оценка на обстоятелствата от социален, здравен, семеен и битов

характер в жизнената среда на ВСХ. Оценка на социалната подкрепа, икономическото състояние, провежданото лечение, на психологичното състояние на ВСХ. Подпомагане на ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

54. Социална оценка. Оценка на социалната подкрепа, burnout на оказващите грижи, на признаци на малтретиране на ВСХ, на здравното и друго застраховане. Подпомагане на полагащите грижи за ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

55. Промоция на здравето при ВСХ и профилактика на заболяванията. Първична и вторична профилактика при ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

56. Профилактика при възрастните и стари хора и физическа активност при ВСХ. Профилактика на преждевременното стареене. Рехабилитация при ВСХ.

57. Гериатрична оценка в домашни условия – при първа визита, при проследяване и контрол, при внезапна промяна в състоянието и триаж, оценка по телефона. Роля на мултидисциплинарния екип.

58. Гериатрична оценка в домове за стари хора (доставчици на резидентната грижа за възрастни хора в надтрудоспособна възраст)

59. Гериатрична оценка по време на хоспитализация

60. Гериатрична оценка при спешни състояния в жизнената среда, в условия на доболнична помощ и в спешно отделение

61. Предписване на медикаменти за ВСХ – принципи, правила, проблеми. Полипрагмазия. Проследяване на ефекта от медикаментозната терапия – роля на познанията за заболяванията, провежданото лечение, очакваните резултати от лечението и прилаганите интервенции.

62. Гериатрични здравни грижи и контрол на медикаментозната терапия. Потенциално неподходящи медикаменти за ВСХ – критерии (Beers Criteria, STOPP и START Criteria).

63. Медикаментозно лечение при ВСХ – проблеми в контрола на заболяванията свързани със социални проблеми, бариери в комуникацията, ментални проблеми, нарушения в когнитивните функции, деменция, депресия при ВСХ

64. Орално здраве при ВСХ. Орална хигиена при ВСХ. Грижи за устната кухина при ВСХ

65. Роля на мултидисциплинарния екип в контрола на заболяванията при ВСХ. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

66. Роля на мултидисциплинарния екип при оказване на гериатрична помощ в болнични условия. Роля на специалиста по гериатрични здравни грижи.

67. Гериатрични здравни грижи при хоспитализирани пациенти – особености, рискове свързани с хоспитализацията, проблеми при осъществяване на гериатричните грижи. Грижи, насочени към предотвратяване функционалното влошаване при хоспитализираните възрастни

и стари хора.

68. Гериатрични здравни грижи в амбулаторни условия

69. Гериатрични здравни грижи в жизнената среда

70. Гериатрични здравни грижи в условия на хоспис (при тежко болни, без ефект от лечение и с неблагоприятна прогноза) – особености. Цели на Гериатрични здравни грижи в условия на провеждане на палиативни грижи. Дейността на специалиста по Гериатрични здравни грижи в мултидисциплинарния екип при осъществяване на палиативни грижи.

71. Инструменти за оценка на болката и симптомите при палиативни грижи. Контрол на болката – принципи, практически подход.

72. Палиативни грижи и неболкова симптоматика (диспнея, гадене, повръщане, делир (диагностика/идентификация), депресия, тревожност (идентифициране и контрол) при ВСХ

73. Комуникация с тежко болни ВСХ, техните семейства и с полагащите грижи за болните при осъществяване на палиативни грижи като част от ГЗГ. Обучение на пациента, семейството и полагащите грижи.

74. Спешност при палиативните грижи за ВСХ

75. Гериатрични здравни грижи при спешни състояния. Адаптиране фундаменталните принципи на гериатрията в спешната помощ и гериатричните здравни грижи при спешни състояния.

76. Грижи за ВСХ в критично състояние. Грижи в края на живота. Медикоправни, етични и морални аспекти.

77. Проблеми при осъществяване на ГЗГ при болни в критично състояние – психологични и ментални промени, нарушения в съня, хранителни нарушения, промени свързани със стареенето, болка, седиране, ажитиране, делириум

78. Гериатрични здравни грижи в условия на природни бедствия, извънредни ситуации, пандемия, тероризъм, остро настъпили социално-икономически кризи

79. Танатология. Медицински, психологически и социални проблеми при терминално болните. Роля на психо-социалните фактори върху здравето в края на живота. Психогенни реакции при терминално болни. Гериатрични здравни грижи в края на живота и в крайни стадии на заболявания.

80. Гериатрични здравни грижи при ВСХ с неопластични заболявания. Психо-социални интервенции. Функционална оценка при ВСХ с онкологични заболявания.

81. Медико-правни аспекти на гериатричните здравни грижи. Правна рамка на гериатричната помощ и на гериатричните здравни грижи. Законодателство, свързано с биоетиката при ВСХ, конфиденциалност, поверителност, автономия, безопасност, последна воля и завещание. Информирано съгласие. Грешки при осъществяване на гериатрични здравни грижи – правни аспекти.

82. Етични проблеми при оказване на гериатрични здравни грижи и на взаимоотношенията медицинска сестра/фелдшер и гериатричен пациент
83. Информатика и гериатрични здравни грижи. Създаване и поддържане на електронна документация на гериатричните здравни грижи. Компютърни програми и приложения, използвани за оценка, анализ и контрол на здравните показатели при хора в напреднала и старческа възраст.
84. Популационно базирана оценка на нуждите от гериатрични здравни грижи за ВСХ и за нужната подкрепа на техните семейства
85. Качество на живота при ВСХ – проблеми, оценка на качеството на живота
86. Понижена самооценка при ВСХ и самопренебрегване. Суицидиум. Гериатрични здравни грижи при ВСХ склонни към суицидиум.
87. Гериатричните здравни грижи, стрес и burnout. Burnout при полагащите грижи за ВСХ.
88. Малтретиране и изоставяне на гериатричните пациенти. Идентифициране на малтретирането и изоставянето при ВСХ. Проблеми при институционализиране и при институционализирани ВСХ. Превенция на социалната изолация.
89. Психосоциални проблеми при ВСХ от малцинствени групи
90. Ефективна комуникация с възрастните и стари хора, семейството и полагащите грижи в жизнената им среда – правила и принципи. Методика на обучение, насочена към възрастните и стари хора за подобряване на комуникативните умения, за получаване на информация и за предоставяне на съвети. Основни проблеми в комуникацията с възрастните и стари хора.
91. Гериатрични здравни грижи и безопасност в клиничната практика – безопасност на пациента
92. Ейджизъм

ЛИТЕРАТУРА

1. Беловеждов Н., Визев С., Коев Д. Възрастните като пациенти, МИ „Райков”, 2003.
2. Григоров, Ф. Ръководство по гериатрия. ИЦ МУ-Плевен, 2005, 265. ISBN 9547560433
3. Akhtar S., Rosenbaum S. Principles of geriatric critical care. Cambridge University Press, 2018, 1st ed., 234. ISBN 9781316613894
4. Chen L.H. Nutritional aspects of aging. CRC Press Taylor & Francis Group, 2018, V2, 241. ISBN 13: 978-1-315-89604-5; ISBN 0-8493-5738-1 (v. 2)
5. Eliopoulos Ch. Gerontological nursing. Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins, 2010, 7th ed., 520. ISBN-13: 978-0-7817-5344-9
6. Gallo J. J., Bogner H.R., Fulmer T. Handbook of geriatric assessment. Jones and Bartlett Publishers, 2006, 4th ed., 473. ISBN 0-7637-3056-4
7. Geriatric Subcommittee of the National Pain Free Programme Committee, Ministry of Health of Malaysia. Guidelines For Pain Management In The Elderly, 2018, 1st ed., ISBN: 978-967-2173-30-4
8. Holm-Pedersen P., Walls A.W.G., Ship J.A. Textbook of Geriatric Dentistry, John Wiley & Sons Ltd., 2015, 3th ed., 369. ISBN 978-1-4051-5364-5
9. Kraszewski S., McEwen A. Communication Skills for Adult Nurses. Open University Press, 2010, 1st ed., 170. ISBN-13: 978-0-33-523748-7
10. Mauk K.L. Gerontological Nursing: competencies for care. Jones and Bartlett Publishers, LLC, 2010, 2nd ed, 869. ISBN-13: 978-0-7637-5580-5
11. Miller C.A. Nursing for Wellness in Older Adults. Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins, 2012, 6th ed, 603. ISBN 978-1-60547-777-0
12. Nagaratnam N., Nagaratnam K., Cheuk G. Diseases in the Elderly. Age-Related Changes and Pathophysiology. Springer International Publishing Switzerland, 2016, 1st ed., 396. ISBN 978-3-319-25785-3
13. Poduri K.R. Geriatric rehabilitation: from bedside to curbside. Taylor & Francis Group, LLC, 2017, 1st ed., 678. ISBN 9781482211221
14. Taylor C.R., Lillis C., LeMone P., Lynn P. Fundamentals of nursing: the art and science of nursing care. Wolters Kluwer Health | Lippincott Williams & Wilkins, 2011, 7th ed., 1673. ISBN 978-0-7817-9383-4
15. Whetstone Foster J.G., Prevost S.S. Advanced practice nursing of adults in acute care. F. A. Davis Company, 2012, 1st ed., 752. ISBN 978-0-8036-2162-6
16. White L., Duncan G., Baumle W. Foundations of Adult Health Nursing, Delmar Cengage Learning, 2011, 3th ed., 866. ISBN-13: 9781428317758
17. Yu B.P. Nutrition, Exercise and Epigenetics: Ageing Interventions, Healthy Ageing and Longevity. Springer International Publishing Switzerland, 2015, V2, 1st ed., 278. ISBN 978-3-319-14829-8